

HIREK

Jubileumi ünnepség Vadász Elemér hetvenedik születése napján

1955 március hó 1-én a budapesti Eötvös Lóránd Tudományegyetem Természettudományi Kara az egyetem aulájában Vadász Elemér kétszeres Kossuth-díjas akadémikusnak, a földtan tanárának hetvenedik születése napját ünnepelte. Az óriási termet megtöltötték tanítványai, barátai és tisztelői. Az ülésen jelen volt az oktatási miniszter képviselője, a Magyar Tudományos Akadémia elnöke, a párt és a szakszervezet ünnepi küldötte, valamint a földtan és rokontudományai országos intézeteinek és társulatainak elnökségei.

Elsőnek Mődlinger Gusztáv dékán köszöntötte az ünnepeltet, majd átadta a szót Szádeczky-Kardoss Elemér kétszeres Kossuth-díjas akadémikusnak, az ásvány-kőzettan tanárának, akinek nagyszabású ünnepi beszédét a Földtani Közlöny ezévi első száma teljes terjedelmében hozta. Utána sorra üdvözölte Vadász Elemért a Párt, az oktatási miniszter képviselője, a Társadalom és Természettudományi Ismeretterjesztő Társulat elnöksége, az Országos Földtani Főigazgatóság, a Magyar Földtani Társulat és az Országos Teréztudományi Tanács. Végül tanítványai köszöntötték.

Mindannyiuk beszéde hangsúlyozta, hogy Vadász Elemér a cselekvő, a dolgozó férfi példaképe. Valamennyi műve az építő emberé. Erről a munkásságáról beszéltek szeretettel és elismeréssel. Kiemelték, hogy amit végzett, az mindig a korszerű földtörténeti kutatás és fejlődéstan szellemében történt. Kora fiatalágától, egy hosszú életen át foglalkozott ezzel. Ezeknek az éveknek felhalmozódott tömege olyan tapasztalatokat kínál térből és időből, amire nem sok tudós életében találunk példát. Vadász munkássága különösen azért fontos, mert megtanította nemzete fiait arra, hogyan merítsenek a földtan tudományából hasznot iparuk, kereskedelmük számára, a kultúra és a civilizáció emelésére, az általános emberi jólét fokozására. Az a világ, amit romjaiból feltárt és az idő legmélyebb mélyéről kiemelt, amiről olyan bensőséggel írt és beszélt, valósággal a szemünk előtt emelkedett fel az ősvilág misztikus kódéből a valóság szemhatára fölé. Az üdvözlő beszédek felhívták a figyelmet arra, hogy Vadász Elemér munkássága a tervszerűen dolgozó, igazán nagy tudósé és gyakorlati szakemberé, aki mindig meggondoltan, becsületos bizalommal vág neki a meggyőződése szerint célra vezető útnak.

Az ünnepség végén Rusznyák István, a Magyar Tudományos Akadémia elnöke átnyújtotta Vadász Elemérnek a magyar kormány kitiüntetése képen a Vörös Zászló Érdemrendet, további jó munkát és jó egészséget kívánva az ünnepeltnek a Kormány, a Magyar Tudományos Akadémia, valamint saját maga nevében.

Este Vadász Elemér tanítványai, barátai és tisztelői vacsorára gyűltek egybe, ahol a vidéki egyetemek kiküldöttei: a debreceni egyetem rektora, a szegedi egyetem természettudományi karának dékánja üdvözölték, majd egymásután állottak föl a tudományos egyesületek, tanszékék és intézmények küldöttei.

1945 óta a budapesti Tudományegyetem Természettudományi Karának nem volt ehhez fogható nagyszabású, bensőséges és meleg jubileumi ünnepsége, amit a tanítványoknak, a kartársaknak, és a barátoknak szeretetteljes összefogása, ilyen, szinte tűntető megnyilvánulással fokozott volna.

Bacsák György a földtani tudományok doktora. Bacsák György, köztestületben álló tudósunk 85 éves korában a Pliocén és pleisztocén korok az égi mechanika megvilágításában c. értekezésével tudományos fokozatra pályázott. Diszsertációját a közelmúltban élénk nyilvános vitában, fiatalokat megszegényítő szellemi frisséggel, a tudományszeretettől áthatott lendülettel védte meg.

A Bírálóbizottság egyhangú véleménye alapján az Akadémiai Tudományos Minősítő Bizottság Bacsák Györgynek rendkívüli tudományos teljesítményét, közvetlenül a tudományok doktora fokozatra érdemesítette.

Hiányos volna hírközlésünk, ha a vitaközös és védő Bacsák György kartársunk mellett nem vennénk észre az alkotó tudóst. Milankovics elmélete a védelemnél tárgy, az alkotásnál forrás. Forrása mindazoknak a nagy jelentőségű, korszerű gondolatoknak, melyek ugyan Milankovics-tól fakadtak, de mégis sajátosan csak Bacsák Györgyéi.

Munkássága negyedkorkutatásunk alapja, emberi, tudósi magatartása mindnyájunknak példa. Mikor 85. évében, külön kérdemelt tudományok doktori fokozatot elnyeri, őszinte tisztelettel, megbecsüléssel és szeretettel forduljunk hozzá, mintha a »diluvium« egyik lényeges klímakilengéséről lenne szó, vagy még inkább egy klímakilengés kérdésével, mert ez egyúttal tisztelet, megbecsülés, jókívánság és szeretet is.

1954 szeptember 8-án tartották meg Egyed László: »A földkéreg egyensúlya« c. doktori értekezésének vitáját. Az értekezés opponensei Szádeczky Kardos Elemér egyetemi tanár, akadémikus, Kántás Károly egyetemi tanár, az Akadémia levelező tagja és Rédey László egyetemi tanár, a műszaki tudományok doktora voltak. Az igen színvonalas vita alapján a Bizottság az értekezést egyhangúlag alkalmasnak találta a tudományok doktora cím elnyeréséhez s ilyen értelemben terjesztette azt a Tudományos Minősítő Bizottsághoz.

1954. december 16-án tartották Szörényi Erzsébet doktori értekezésének vitáját. Az értekezés témája a magyarországi kréta Echinoideák rétegtani és őslénytani feldolgozása volt. A dolgozat opponensei Kretzoi Miklós és Dudich Endre voltak. Az opponensek szigorú kirtikai véleménye és a kialakult élénk vita alapján a Bizottság a dolgozatot elfogadhatónak találta és a doktori fokozat oda ítelését javasolta.

75. éves Gothan Walther. Gothan Walther a berlini egyetem fitopaleontológia tanára világszerte ismertevű paleobotanikus, 1954 augusztus havában 75. életévét töltötte be. Széleskörű tudományos munkássága, természetfilozófia, szakmai nyelvéstelen át a költészetig terjedő átfogó terjedelmű. Magyar vonatkozású a pécsvidéki liász kőszénképződésre vonatkozó munkája (Untersuchungen über die Entstehung der Lias Steinkohlenflöze bei Fünfkirchen (Pécs, Ungarn), Sitz. Ber. der Akad. der Wiss. Berlin, 1910) megállapítja a liász kőszénképződés helybenkeletkezett (autochton) voltát és a »gömbkőszén« keletkezésével is foglalkozik. Egyéb munkáiban is találunk magyar vonatkozásokat.

Gothan professzor 75. születésnapját a német demokratikus köztársaság kitűnő szakfolyóirata a »Geologie« külön ünnepi füzet kiadásával tisztelte meg, igen gazdag fitopaleontológiai közleményekkel.

A Nemzetközi Negyedkorkutató Egyesülés (INQUA) magyarországi csoportja a Magyar Tudományos Akadémia Földtani Főbizottságának keretében új alakulásban működik a magyarországi negyedkori képződmények együttes vizsgálatának előbbrevitelében. A magyar csoport megbízottja Kretzoi Miklós, a földtani tudományok doktora. A csoport munkájában résztvenni kívánó szakemberek közelebbi felvilágosítást tőle kaphatnak.

A pécsi geofizikai ankét. Az 1954. év őszén Pécsen tartott geofizikus ankét fő szempontja az volt, hogy milyen eredményeket lehet a kőszénkutató terén várni a geofizikai módszerek alkalmazásától.

Az ankét első előadásai a gravitációs mérések eredményeiről számoltak be. A gravitációs vizsgálatok bemutatása után a szeizmikus módszerek alkalmazási lehetőségéről és annak nehézségeiről számoltak be a következő előadások.

Az előadásokat követő vitából az volt leszűrhető, hogy a geofizikai módszerek alkalmazása a földtanilag kőszénelőfordulásra reményteljes területek megkutatásánál nyújt komoly segítséget, mert a kutatófúrások elhelyezését, a feltárást befolyásoló szerkezeti viszonyokról ad kvalitatív és kvantitatív felvilágosítást. A vita során vilá-

gossá vált az is, hogy a leggazdaságosabb és leginkább célravezető, ha a terület szerkezetéről először a gravitációs módszer alapján átlagos képet veszünk fel s a kvalitatív kép alapján telepített szeizmikus mérésekből határozzuk azután meg a mélységi és rétegvizonyok részleteit. Míg az egyszerűbb területeken a szeizmikus módszer igen jó és megbízható adatokat szolgáltat a szerkezeti viszonyokról, addig földtanilag és főképp tektonikailag összetett területeken még további kísérleti vizsgálatokat igényel a szeizmikus módszer.

Az ankétot befejező, főképp köszönkutatató fúrások elektromos szelvényezésekkel foglalkozó előadásból az derült ki, hogy a gerjesztett potenciállal mért elektromos-szelvények igen jó eredményekkel alkalmazhatók egyes köszénrétegek kimutatására, de a gerjesztés nem minden köszén esetén lép fel. Ha tehát egy területen a módszert alkalmazni óhajtjuk, mindenekelőtt laboratóriumban tisztáznunk kell a fúrási magokból kapott mintákon, hogy az előforduló szénfélések polarizációs aktivitása alkalmas-e a köszénrétegek gerjesztett potenciállal való szelvényezéssel való kimutatására.

Az ankét az előadások színvonala, az érdeklődés, a vita és a leszűrt eredmények szempontjából igen sikeres volt.

Negyedkori üledékek rétegtani kutatási értekezlete a Szovjetunióban. A Negyedkor Tudományos Bizottsága, a Szovjetunió Akadémiai Földtani Intézet és az Akadémiai Földrajzi Intézet 1954 május 5—16. között tudományos előadásokkal és kirándulásokkal egybekötött értekezletet tartott a Szovjetunió területére vonatkozó egységes földtani térképezés üledéksorrendjének és nevezéktanának részletes megvitatására. Az értekezleten 86 tudományos, oktatói és ipari intézmény képviselőjében 380 kutató vett részt. Az utóbbi időkben nálunk sajnálatosan háttérbe szorult, a magyar föld földtani megismerésében és kihasználásában elsőrendűen fontos negyedkori kutatásaink tanulságára. A szovjet értekezlet fontosabb megállapításait az Izvesztija 1954. 5. száma nyomán (179—182. old.) az alábbiakban ismertetjük.

Az értekezlet szükségesnek és időserűnek tartja, hogy a Szovjetunió egész területére nézve összeállítsák a negyedkori üledékek rétegsorrendjét, amely az állami térképezés kötelező alapja. Egyben ki kell dolgozni a negyedkori rétegek genetikai osztályozását is.

Megállapította az értekezlet, hogy a negyedkori (antropogén) üledékek tanulmányozása a következő hibákat mutatja.

A negyedkori üledékek eddigi tanulmányozása nem kielégítő.

Nem használják eléggé a komplexmódszereket, ami sok esetben a rétegtani szintek és az üledékek helytelen genetikai határozásához vezet.

Hianyolva az értekezlet a negyedkorról foglalkozó szakemberek gyenge előképzettségét (paleontológusok, geomorfológusok, talajkutatók, pollenvizsgálók és archaeológusok).

Az értekezlet célszerűnek tartja a következőket:

Össz-szövetségi konferenciákon vitassák meg a nem megfelelő »negyedkor« elnevezésnek »antropogén-kor« megjelöléssel való helyettesítését, amit már P a v l o v akadémikus ajánlott.

Szervezési vonatkozásban tovább kell fejleszteni a negyedkor tanulmányozására szolgáló bizottságot, mint vezető központot, státusának és anyagi alapjának megnagyobbításával, meg kell erősíteni az ipari intézményekkel és szervezetekkel való kapcsolatokat. A Tudományos Akadémia elnöksége és a Földtani Minisztérium elé kell terjeszteni a negyedkorról foglalkozó, az Össz-szövetségi Földtani Intézet és a Sarkvidék Földtani Tudományos Kutató Intézetének kibővítési kérdését, valamint határozni kell a Tudományos Akadémia Földtani Intézetében szervezendő dinamikai földtani osztály és a Tudományos Akadémia Földrajzi Intézetében szervezendő paleogeográfiai osztályról. A Tudományos Akadémián intézetet kell alapítani az antropogén-kor tanulmányozására.

A Felsőoktatási Minisztérium figyelmét fel kell hívni a negyedkori szakemberek kiképzésének szükségességére, a modern módszerekre való specializálódásra (paleontológiai módszer, szárazföldi molluszkák, diatomeák stb. vizsgálata), mert az ilyen szakemberek hiánya fékezi az antropogén-kor tanulmányozásának a kiszélesítését.

Legrövidebb időn belül ki kell adni jelentős példányszámban részletes tudományos ismertetést és irányelveket a negyedkori üledékek vizsgálatáról, a térképező geológusok számára külön részletes területi leírásokkal.

A Bizottság Közleményeinek és Munkálatainak terjedelmét növelni kell a rendszeres megjelenés biztosításával.

A legrövidebb időn belül meg kell szerkeszteni és kiadni a Szovjetunió negyedkori üledékeinek térképét, magában foglalva az ázsiai részt, 1 : 2.500.000-es mértékben.

A negyedkori üledékek fontos alapszelvényeinek megőrzésére össz-szövetségi és helyi fórumintá megőrző intézményeket kell létesíteni.

Be kell vezetni a kirándulások helyes gyakorlatát, a vitás kérdések tisztázására és eldöntésére, és egységes nézeteket kell kidolgozni a rétegtani problémákkal kapcsolatban.

A példamutató értekezlet gazdag anyagából kiemeltük a reánk vonatkozó, részünkről már eddig is sokszor hangoztatott általános kívánalmakat. Ezzel kapcsolatban ezúttal nyomatékosan legyen szabad fölhívni a Magyar Tudományos Akadémia figyelmét arra, hogy a magyar földtani kutatások tudományos vonala, az előttünk még mindig ismeretlen, bármilyen irányú eddigi újraservezésekben, mindenképpen hanyatlóban vagy legalább is pangásban van.

A földtani tudományos kutatás, a mi viszonyainkban teljes egészében akadémiai feladat. Az Akadémia a földtan tudományos művelésére intézményesen mindeddig elenyészően csekély anyagi támogatást biztosít. Ennek ellenére ezen a téren, nemzetközi jelentőségű tudományos eredményeink vannak. Ezek azonban egyének, amelyeknek intézményes biztosítása halaszthatatlan kívánalom. A nemzetközi negyedkor-kutatásba való újbóli akadémiai bekapcsolódásunk üres papírosforma marad az eddigi egyéni költségáldozatokkal végzett munkának igen lényeges anyagi támogatása és fokozottabb publikálási lehetőségének biztosítása nélkül.

Tudományos földtani munkatésiményünk és földtani múltunk sokkal többre kötelez, mint amennyit megfelelő támogatás nélkül, eddig adhattunk.

V. E.

A freibergi bányászakadémia VI. bányász- és kohásznapja. Bergakademie, 6. évf. 10. füzet, 1954. okt.

A freibergi Bányászakadémia bányász- és kohásznapja minden évben fontos nemzetközi esemény, 1954-ben azonban még a szokottnál is szélesebb keretekben zajlott le, szovjet, cseh és lengyel küldöttek részvételével és értékes előadássorozattal. A fontosabb előadásokat a következőkben ismertetjük.

Szudoplatov A. P. (Moszkva) a szovjet kőszénbányászat jelenlegi helyzetéről beszélt. Az évi termelés 320 millió tonna. Különösen figyelemre méltó a bányászati üzemek továbbfejlesztése és az új bányaterületek feltárása.

Buchheim W. (Freiberg) a geofizika bányászati alkalmazásait ismertette. A NDK-ban ezeket a módszereket főleg a már ismert telepek földalatti továbbkutatására használják. Így a szeizmikában különleges rövidtávú eljárást dolgoztak ki, mely robbantás helyett kalapácsütések rezgéseit regisztrálja. Az értestelek kutatására különösen elektromos módszereket alkalmaznak. A gáz- és vízbetörések, valamint bányaművelések előrejelzése a kisebb méretű kőzetmozgások, és a katasztrófák előtt járó apró zajok műszeres észlelésével kísérleteznek. Több más bányatechnikai újítást is ismertetett az előadó.

Kettner R. (Prága) a csehországi barrandium (algonkium és ópaleozóikum) földtanával foglalkozott. Bevezetőben ismertette a barrandium kutatásának tudománytörténetét. A kutatások jelenlegi állapota szerint az ottani igen változatos átalakult ósszlet átalakulási foka független a rétegek korától. A zottinezt így jellegzetes kőzetek (diabáz, spilit) alapján végzik. A mélységi kőzetek korviszonyait és az ősföldrajzi kép egyes vonásait kavicsvizsgálattal tisztázták. Ennek eredményeiből a barrandium szerkezeti mozgásaira is értékes adatokat nyertek. Az előadás számos útmutatót adott a kőzettani alapon nyugvó rétegtani módszerek alkalmazására is.

Watznauer A. (Freiberg) a lugikum és szaxoturingikum regionális összehasonlításának eredményeit adta elő. **Suess F. E.** a varisztidamaradványok területén intrúziós és «vándorló» tektonikájú részeket különböztetett meg. Ezen az alapon az Elba keleti oldalán elterülő lugikumot és a nyugatra található szaxoturingikumot élesen elkülönítette. **Kossmat** viszont a geoszinklinális-üledékek elterjedéséből kiindulva nem állapított meg lényeges különbséget a két terület között. A szerző szerint mindkét terület szerkezeti magvát asszinti mozgások alakították ki, de a szaxoturingikumban a kaledóniai orogenezis nem okozott még teljes konszolidációt, csak az asszinti magokat építette tovább, és a variszti orogenezis okozott csak végeleges konszolidációt: viszont a lugikumiban a konszolidáció a kaledóniai orogenezissel lezárult, és a variszti mozgások csak mint gyenge utómozgás jelentkeztek. Ebben a szemléletben a mindkét területen elterjedt kum-üledékeket is el kell különítenünk és a lugikumban mint kaledónid molaszt, a szaxoturingikumban viszont mint varisztid fliet kell tekintenünk.

Fuchs W. (Aachen) vitába szállt a Beroldingen-féle kőszénátalakulási elmélettel. Tagadja a hegységnyomás döntő szerepét a kőszén átalakulásába: szerinte a főtényező valamilyen redoxmechanizmus. Állításait tapasztalatai és kísérleti tényekkel támasztotta alá.

Leutwein F. (Freiberg) történeti áttekintés keretében hangsúlyozta a geokémia és a teleptan szoros kapcsolatának fontosságát, és számos példával bizonyította, hogy ezeknek a látszólag elvont tudományoknak milyen nagy gazdasági jelentősége lehet.

Kutina J. (Prága) az ércszövet makroszkópos jellegeinek elemzéséről beszélt. Két ásvány egymáshoz háromféle viszonyban állhat: egyszerű összenövési viszonyban, (α -típus), tektonikus érintkezésben (β -típus), és metasztatikus kapcsolatban (γ -típus). A három típus elkülönítése főleg az egyes kiválások korviszonyának elemzése szempontjából fontos.

Klaus G. (Berlin) a periódusos rendszer jelentőségét méltatta a dialektikus materializmus szempontjából. A periódusos rendszer az anyagélet objektív törvényeinek megismerésében hatalmas fejlődést hozott. Mégis, Mendelejev szemléletében még az anyag örökkévalóságának szelleme kísértett. Annál érdekesebb, hogy Winkler, C. a freibergi iskola 50 éve elhunyt nagynevű professzora már az elemek változandóságára utalt, anélkül, hogy a radioaktivitás tényét vagy Marx és Engels műveit ismerte volna.

Balkay

Állítólagos meteorkráter Délalgerban. (R. Karpoff: Un caractere de «météorite» a Talemzane dans le Sud Algérien.)

C. R. XIX. Session, Congr. Geol. Int., Section XII, Fasc. XIV., Alger, 1954.

R. Karpoff francia geológus a sivatagban, Algirtól mintegy 400 km-re délre egy 2 km átmérőjű, 300 m mély kerekded krátert talált, melynek minden jellege arra mutat, hogy egy óriási meteorit becsapódásakor keletkezett. Egyetlen érv szól ez ellen: az, hogy meteoritanyagot sem a felszínen nem találtak, sem a mélyben nem tudtak kimutatni. Ha tehát a kráter meteoritbecsapódás során keletkezett, akkor a becsapódáskor a meteorit egész tömegének el kellett párolognia. A hozzászólók ezt a magyarázatot némi kétkedéssel fogadták, így a kráter keletkezési kérdését még nyitnak tekintjük.

Balkay

A negyedik «petróleum»-kongresszus Rómában 1955 június 6—15. között tartják.

Az első 1933-ban Londonban, a második 1937-ben Párizsban, a harmadik 1951-ben Hágában volt. A kongresszus tanácsában az Egyesült Államok, Anglia, Franciaország, Ausztria, Belgium, Kanada, Nyugat-Németország, Mexikó, Hollandia, Venezuela és Itália van képviselve. Ez nyilvánvalóan mutatja, hogy a kongresszus eddig határozottan a nyugati imperialista országokra terjedt ki. Nem is nevezik nemzetközinek. A mostani római kongresszuson előreláthatólag a többi országok is képviselve lesznek. Szükségesnek tartjuk Magyarország jelenlétét is. Jelentkezési díj 10.000 Lira. A 32 oldalra terjedő francia- és angolnyelvű előzetes program a kongresszus titkárságától (Secrétariat général du IV. Congrès du Pétrole, Via Tevere 20. Rome) kérhető.

Vadász

Megalakult az Európai Atomerő Társulat. Ez év július 15-én nyolc állam megbízottainak részvételével megalakult Londonban az Európai Atomerő-Társulat (Société européenne d'énergie atomique). A Társulat célja: együttműködés az atomkutatás és az atomerő békés felhasználása terén. Ennek megvalósítása érdekében kongresszust rendeznek, egymás közt kicserélik értesüléseiket és nemzetközi folyóiratot alapítanak. A Társulat tagjai ezidőszent: Belgium, Franciaország, Nagybritannia, Olaszország, Norvégia, Hollandia, Svédország és Svájc. Csatlakozhatik minden más olyan európai állam, amely az atomerő békés felhasználásában közreműködni kíván.

(Annales d. Mines, 1954. október.)